

A POLITIKUS, A NAGYBIRTOKOS, A BEFEKTETŐ, A FESTŐMŰVÉSZ ÉS A SELF-MADE MAN

Molnos Péter: *Elveszett örökség*

Kieselbach Galéria, 2017

IMolnos Péter művészettörténész neve ismerősen cseng a képzőművészet, de különösen a gyűjtéstörténet iránt érdeklődők számára, mivel a témában számos könyv és tanulmány fűződik a nevéhez. Az elmúlt év novemberében megjelent újabb munkája tartalmát a kötet alcíme jelzi: *Magyar műgyűjtők a 20. században*. Az már a gyűjtők névsorából derül ki, hogy kizárólag az igazán kiemelkedő, a század első évtizedeiben fénykorukat élő kollektciókat tárgyalja a szerző, ezek sorsát azonban nyomon követi egészen a második világháború végéig. A Kieselbach Galéria gondozásában megjelent, album méretű, több mint ötszáz oldalas kiadványt pazar illusztrációs anyag teszi látványossá. A csaknem hatszázötven reprodukció között feltűnő gyűjteményi darabok sokszor nemcsak steril műtárgyfotón tárulnak elénk a könyv lapjain, hanem enteriőrök archív felvételein is. Családi fényképek a gyűjtők privát életébe engednek bepillantást, a századfordulós budapesti városképek és a vidéki kastélyokról készült fotográfiák pedig több mint hangulati elemek, egy korszak vizuális lenyomatai. A szöveg tipográfiai kimondottan olvasóbarát, a könyv szerkezete jól áttekinthető. A szakmaiságot leginkább az oldalak széljegyzeteiben oldja meg a szerző. Praktikus forma, mivel nem terheli hivatkozásokkal az olvasót, az elmélyülni vágyónak pedig nem kell lapozgatnia olvasás közben, ha kíváncsi egy adat forrására, vagy bővebb információra vágyik.

családi fényképek a gyűjtők privát életébe engednek bepillantást, a századfordulós budapesti városképek és a vidéki kastélyokról készült fotográfiák pedig több mint hangulati elemek, egy korszak vizuális lenyomatai

IA könyv öt, nyugodtan mondhatjuk, nemzetközi hírű és színvonalú gyűjtemény alapos feldolgozását tárja elénk. A magyar és külföldi művészek alkotásait felvonultató kollektciók tulajdonosai egymástól eltérő habitussal, háttérrel és gyűjtői vénával rendelkeztek. A politikus gyűjtő, ifjabb Andrássy Gyula gróf „mögött hosszú évszázadokat átfogó, lenyűgöző gazdagságú családi tradíció állt”. Kohner Adolf „mai szemmel szinte felfoghatatlanul sokoldalú volt”. Herzog Mór Lipót, aki „alaposan kilógott az önzetlen filantrópia és a kulturális mecenatúra mezején felettébb aktív budapesti műbarátok szűk és belterjes, de annál tiszteletre méltóbb táboraiból”.

a politikus gyűjtő, ifjabb Andrássy Gyula gróf

Kohner Adolf „mai szemmel szinte felfoghatatlanul sokoldalú volt”

Herzog Mór Lipót, aki „alaposan kilógott az önzetlen filantrópia és a kulturális mecenatúra mezején felettébb aktív budapesti műbarátok szűk és belterjes, de annál tiszteletre méltóbb táboraiból”

Hatvany Ferenc
grandiózus
gyűjteményének
alakulását művészi
érdeklődése
irányította

az egyszerű
szénkereskedőként
induló Nemes
Marcell saját
erejéből
kapaszkodott fel

a második
világháború
és annak
következménye
durván
és erőszakosan
avatkozik be
a műtárgyak
tulajdonviszonyaiba

ezek közül jó
néhány kerülhetett
volna hazai
közgyűjteménybe

A festőként is megbecsülést szerző Hatvany Ferenc grandiózus gyűjteményének alakulását művészi érdeklődése irányította, anyagi hátterét apja, „a fejedelmi gazdagságú, jeles mecénásként” is ismert cukorbáró, Hatvany-Deutsch Sándor bőséges apanáza, majd hagyatéka biztosította. Míg az utóbbi három úriember családja egy-két generációval előttük teremtette meg a gazdagodás alapjait és a bárói rang elérhetőségét, addig az egyszerű szénkereskedőként induló Nemes Marcell saját erejéből kapaszkodott fel. A csupán elemi iskolát végző igazi self-made man „minden idők legjelentősebb magyar műgyűjtőjévé emelkedett az első világháborút megelőző alig egy évtizedben. Az általa megszerzett pazar műtárgyak sora még akkor is tiszteletet parancsol, ha jól tudjuk, hogy világhírű műkereskedőként sokszor más pénzével gazdálkodott, s legtöbb műtárgyára inkább áruként, mint gyűjteménye sérthetetlen részeként tekintett”.

¶ A szerző igen alapos kutatómunkával tárja fel az említett kollekciók kialakulásának, fejlődésének és széthullásának fázisait. Meg kell jegyezni, hogy a fenti folyamat minden gyűjtemény történetében természetesnek tekinthető, és csak a különböző közgyűjteményi formába kerülés ad lehetőséget a végső stáció elkerülésére. Néha a történelem vihara, jelen esetünkben a második világháború és annak következménye durván és erőszakosan avatkozik be a műtárgyak tulajdonviszonyaiba. De nem minden írható e tragikus esemény számlájára „elvesztett örökségünk” tekintetében. A könyvben említett gyűjtők számos kvalitásos műtárgytól váltak meg még a háborús évek előtt, ilyen-olyan okokból, bár ennek nagysága össze sem hasonlítható Nemes tevékenységével, akinek kezei között szinte követhetetlen mennyiségű műalkotás folyt át rövid idő alatt – kortársai nagy része nem is tartotta őt igazi gyűjtőnek. Több oldalt lehetne megtölteni azon műtárgyak felsorolásával, amelyek hazai magángyűjteményekből kerültek külföldi tulajdonba – Molnos minden lehetséges esetben jelzi a műalkotások jelenlegi őrzési helyét. A könyv borítóján látható Manet-festményt (A Folies Bergère bárja, 1882) Hatvany vásárolta 1916-ban vagy 1917-ben Berlinben, és alig egy évtized után vált meg tőle ötvenezer dollárért. A kép jelenleg a londoni Courtauld Gallery tulajdona. De említhetném Rembrandt, Cézanne, Van Gogh, Courbet, Degas, Cranach, Renoir vagy Gauguin nevét, és ez csak pár művész a fájdalmasan hosszú listából. Különösen bosszantó, hogy ezek közül jó néhány kerülhetett volna hazai közgyűjteménybe. Csak egy példát emelnék ki a könyvben említett lehetőségek közül. Nemes Marcell „1911 tavaszán felajánlotta kollekciója legszebb El Greco- és Goya-képeit, valamint Tintoretto két és Rubens egyetlen festményét a Szépművészeti Múzeum számára”. Sajnos az üzletből nem lett semmi, mivel sokallták a kért összeget, amelynek mai árfolyamon is már a többszöröséért lehetne egyetlen ilyen festmény birtokába jutni.

A Herczog-palota részlete Philips de Koninck, Goya, Jan van Goyen, Aelbert Cuyp és Zurbarán festményeivel, 1930-as évek

Báró Hatvany Ferenc szalonja

a legteljesebb képet
Hatvany Ferencről
sikerült felrajzolni
a szerzőnek

a szerző régi
fényképek
és alaprajzok
segítségével
végigkalauzolja
az olvasót
az épület termein,
és részletesen
mesél az ott látható
műtárgyakról

¶ Az elhunyt gyűjtők anyagáról megjelent tanulmányok leginkább a művekre koncentrálnak, és a gyűjtő személye szerényen húzódik meg a háttérben. Sok esetben ez kényszer szülte megoldás, mivel kevés hiteles adat áll rendelkezésre vagy kutatható fel az adott személyről. Szerencsére itt nem ez a helyzet, és Molnos él is a lehetőséggel. Jelentős hangsúlyt fektet arra, hogy a tárgyalt gyűjtők emberi mivoltának minél mélyebb rétegét mutassa meg az olvasónak. A legteljesebb képet Hatvany Ferencről sikerült felrajzolni a szerzőnek. Ennek talán a rendelkezésre álló anyag és a báró művészi hajlama az oka, amiről a könyvben reprodukált két tucat Hatvany-festmény tanúskodik. De adalékként szolgálnak a gyűjtő feljegyzéseiből kiemelt részletek és azok a teljesen hétköznapi eseményeket rögzítő felvételek is, amelyeket Bojár Sándor készített 1935 környékén Hatvany vidéki birtokán. A kastélybeli életnél sokkal részletesebben ismerhető meg a gyűjtő budai villája. Lenyűgöző, ahogy a szerző régi fényképek és alaprajzok segítségével végigkalauzolja az olvasót az épület termein, és részletesen mesél az ott látható műtárgyakról – az internetes videómegosztón ez még látványosabb formában élvezhető.

¶ A magyar műgyűjtés aranykorának számító időszak legnagyobbjai mellett még több száz igen kvalitásos kollekció volt magánkézben. Műtárgyak esetén a fénykép többet segít a leírt szövegnél. A szerző is így gondolta, ezért a könyv utolsó fejezetében („Grófok, Bárók, Burzsoák...”) különböző gyűjtők lakásairól készült korabeli enteriőr fotográfiákból közöl egyveleget. A képeken látható műtárgyak jelentős részét sikerült azonosítania, ami már önmagában is elismerésre méltó teljesítmény. A kötet lapjain bejárt időszakot két egymást követő fénykép foglalja keretbe az utolsó oldalon. Az első 1900 nyarán készült, és a kép előtérben egy apró napernyőt tartó pár ballag át a Nemzeti Múzeum előtti néptelen körúton. Az 1945-ben elkapott pillanat már nem ennyire idilli, bár az Üllői úton vonuló gépfegyveres szovjet katonák mosolyogva néznek a kamerába, a háttérben lévő szétlőtt házak látványa erősen rányomja bélyegét a hangulatra. A képekhez nincs kommentár, nem is kell. Jól látható, honnan hova jutottunk. Egy biztos, a masírozó katonák egy új korszak kezdetét jelentették, és ebben a műgyűjtésre is sötét évek vártak. Ez már egy másik könyv témája lehet, amelynek készülésére a kiadó tesz utalást e kötet fülszövegében.

¶ Az elmúlt bő húsz évben már jelentek meg írások az öt nagy gyűjteményről, többek között Molnos Péter tollából, akinek mostani kötete nemcsak az eddigi ismereteket foglalja össze, hanem számos új információval is kiegészíti azokat, Magyarország sorsfordító történelmi eseményeinek tükrében.

Juhász Sándor

Dessewwfý Flóra „burmai” jelmeztben, 1938
Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum

